

№ 37., 1924/25.

4—.

10. V. 1925.

COMEDIA

Milica Mihicic, Jedna od prvakinja zagrebačke drame, nalazi se već neko vrijeme na odmoru u Italiji.

Милица Михичић, једна од првакиња загребачке драме, налази се већ неко време на одмору у Италији.

— Atelier „Tonka“, Zagreb —

Наша изјава

У београдским листовима изиша је једна телеграфска вест из Загреба, из које видимо да је загребачка секција Новинарског Удружења највила бојкот Народном Казалишту у Загребу због једног чланка, који је изашао у прошлом броју „Комедије“ загребачког издања, с потписом *Комедија*, а у коме је, у једноме за отмено новинарство неприличном тону и стилизацији, изражено апсурдно мишљење, да су новинари за своје писање плаћени „у натури“ — бесплатним позоришним картама, које се могу и одузети, кад се управама позоришта писање новина не свиди.

Власништво *Комедије*, која је једно од издања нашег издавачког удружења „Илустрација“, налази се у рукама професионалних новинара, београђана, и посве је природна ствар да они чини деле нити су ма и једног тренутка могли делити такво немогућно мишљење. Ограђујући се потпуно од овога чланка загребачког уредништва — у загребачкој „Комедији“ — које својом овданијој централти није скренуло претходну пажњу, тако да је чланак ушао без нашег примишта и одобрења (иначе, ми се принципијелно не мешамо у уређивање загребачког издања), изјављујемо да смо загребачко уредништво *Комедије* телеграфски позвали да се изјасни и да извуче консеквенце. Јер то уредништво није имало права да једно своје специјално мишљење износи као мишљење *Комедије*.

Напомињемо да смо се телеграфски обратили и управнику загребачког Казалишта с молбом за брзојавну изјаву по овој ствари, али је стигао одговор г. др. Гавеле, директора Драме, да је управник г. Бенешин ја путу и да, према томе, његов одговор не може стићи до закључка листа.

За издавачко Удружење „Илустрација“
Н. Б. Јовановић.

P. S. — Када је лист већ био у машини, стигао је следећи телеграм од управника загребачког Казалишта, из Дубровника:

„Управа не врши никакву ингеренцију на чланке општег садржаја у *Комедији*. — Бенешин.

Истовремено је стигао и телеграфски одговор досадашњег уредника загребачког издања КОМЕДИЈЕ, г. Ка Месарина, којим тражи потпуно одржавање руке у уређивању листа или даје оставку.

Г. Ка Месарину уважена је оставка и тиме је, надамо се, овај чешки инциденат ликвидиран, а који је произтекао из пренаглашности једног младог и амбициозног литерата и сувеше езотеричних манира.

Н. Ј.

БЕОГРАДСКА ДРАМА

Две талијанске премијере

Прошле недеље дата су у београдском Народном Позоришту два драмска новитета, оба из талијанске модерне литературе. Прво је дат Никодемијево „Јутро, дан и вече“, а затим „Мала Бираги“ од Фракаролија.

Никодеми је добро познат најбојији публици са својим успешним „Скамполом“, који је његово уметничко дело док је ова садања

ствар више само успели, духовити и сочни скоч. Фракароли је млад писац, који не значи за талијанском књижевност оно исто што и Никодеми. Фракароли је за сада само познати новинар, и чије име књижевника тек прелази границе Италије. Иначе као новинар нама је познат, био је више пута у нашој земљи, у Београду. Писао је увек повољно о нама, и заступао нашу ствар у талијанској штампи.

„Јутро, дан и вече“ интересантни је и виртуозни скоч у три чина; у три главна момента духовито изведена градаџија развијања љубави у модерним бићима, која и ако су супериорна и утанчана духом, испак су подложна, слаба и подједнако осетљива према љубави као и шајвећи примитивци. Један лаки, јужни, чисто талијански мариводаж спроведен је кроз цео комад, и онај који би трајно од овог комада нешто озбиљнији, и ако сунтилнији француски дух, дух севера, аналитике, — као на пример у комаду „Аимер“ од Пола Жералдија; сличном комаду у коме играју само три лица — биће потпуно на погрешном путу „Јутро, дан и вече“ комад је виртуоза форме, човека који се не боји да ће бити досадан два сата ако држи на позорници само два лица. Конверзија, јер акције у ствари има врло мало, врло је жива, готово иде до максимума активности која се кроз дијалог може дати.

Г-ђа Дугалић (Ана) и г. Драгутиновић (Марко) били су врло добри, и постојано носили комад кроз све тешке етапе, којих је било безброј. У савесној и детаљно израђеној улози г-ђа Дугалић је дала нагласити физичку свежину и духовну каприциозност младе модерне девојке, а г. Драгутиновић, од млађих најотменији београдски глумац, увећао је свој репертоар једном добром и озбиљном креацијом.

Фракаролијева „Мала Бираги“ представља други жанр и драмске литературе и глумачке уметности. Ово је — технички мистерије не израђен доволно — комад у жанру француских „комада из живота“. Додајте још да је из позоришног живота, из живота балерина и оног закулисног света великих градова у Европи.

Да не помињемо шта би један вештији мајстор направио из овог комада (на пр. облигатни Сарду). Фракароли је испак врло добро и врло вешти истакао душевну борбу мале Бираге, на очи реалне, модерне, неосетљиве жене, а у ствари романтичне девојке, слабе према правој љубави.

Први чин је био нешто технички разбијен, и ако са неколико интересантних типова који се могу наћи иза кулиса сваког позоришта. Други и трећи чин — бољи су и имају драмског замаха.

Г-џа Љубинка Бобићева, која је прошле године дала стварно уметничку креацију „Скампола“ и њему осигуравала за нашу позорницу нечуvenу популарност, у улози мале Бираги узиша је корак даље, дала је доказа нових акцената који су у њој, и веће гипкости талента, но што се то могло видети у Скамполу. Г-џа Бобићева несумњиво је један од највећих талената које данас имамо, и крај свих достојних и недостојних кампања које се против ње воде, она се увек несметано развија и осваја све више терена и у глумачкој уметности и код публике.

Milan Šepet u naslovnoj ulozi Tijardovićeve operete „Pierrot ilo u“. Милан Шепец у насловној улози Тијардовићеве оперете „Пјер
Ило“ у Загребу.

— Atelier Mosinger, Zagreb —

Hudožestvenici na turneji u Jugoslaviji:
M. N. Germanova kao Medeja.

Художественици на турнею по Југославији: М. Н. Германова као Медеја.

Њен први чин, када се као балерина појављује на позорници, изненадио је колико физичке гипкости може дати талентована глумица. Други чин увео нас је у њену интимну драму, док је трећи дао јаку драмску сцену између Бирагијеве и Арнолда. У трећем чину нарочито, г-џа Бобићева је јако истакла њену душевну борбу, и стид што мора да призна да није била отпорна правој и чистој љубави.

Г. Богић је дао креацију достојног партнера г-џе Бобићеве. Остали г-џа Павловић, Врбанић и г. г. Сотировић, Н. Гошић, В. Јовановић, Филиповић, као и остали дали су занимљиве типове.

Режија „Мале Бираге“ г. Ракитина била је врло дисcretна. Он је и овом приликом доказао да као врло вешт редитељ може дати увек од „ничега нешто“.

Оба комада „Јутро, дан и вече“ и „Малу Бираги“ превео је г. Тодор Манојловић, наш најбољи преводилац са талијанског. Ови преводи не заостају за преводом „Скампола“, чија је вредност у своје време констатована. Све нијансе оригинална сачуване су у оба превода, и најситније духовитости и игре речи, којима оба комада обилују, нашле су еквивалентног израза у нашем језику благодарећи преводилачкој вештини г. Манојловићу.

Оба комада, од којих нарочито „Мала Бираги“, остаће дуго на репертоару. Овај последњи због г-џе Бобићеве.

H.

БЕОГРАДСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

Једна нова оригинална драма

У току ове недеље даће се у београдском Народном Позоришту једна нова оригинална драма „У затишју“ од У. Дојчиновића.

Г. У. Дојчиновић, писац комада, млад је човек и, скоро, непознат широј публици. Он је сасвим нови писац позоришних дела. Још као матурант свратио је својим отледима на позну књижевност пажњу људи од пера и они су му саветовали да своје студије продужи на философском факултету. Али прилике су захтевале другог и г. Дојчиновић је завршио рударске студије на „Империјал Колежу“ у Лондону.

Из те своје рударске струке — како сазнајемо — г. Дојчиновић спрема једну драму, која нам показује сву беду и радост оних који цео век проводе под земљом.

Пред премијером, „Комедија“ је по обичају тражила од писца, да јој за њене читаоце напише неколико редакта о свом комаду и г. Дојчиновић се врло љубазно одазвао:

„После 1914. године, богате у крви и победама, у пепелу и ордењу, настало је — као што је познато — дуже ратно затишје. Сада свим неочекивано, упућени су тада на одмориште они, који су већ почели веровати, да се никад више неће ослободити рововска бла-

та. Мачва, Подримље, Подунавље и Стиг примили су их — на њихово изненађење — с гунђањем; сродили се, ипак, ускоро с њима и, на крају, растали од њих с плачем.

То доба, пуно занимљивих детаља, пуно супротности у схватањима оних људи, које је рат нагнао, да живе једини поред других, пуно театралног зарицања о љубави и верности „до гроба“, и, у исто време, пуно „дивљих“ бракова и „дивљих“ веридба пружило је материјала за комад „У Затишју“.

Комад је почет у Подримљу, а завршен пре десет година на Крфу. Благодарећи једном Циганићу, (који је ту унет под именом Рама), преживео је све рововске перипетије од Шалца до Солуна.

У. С. Дојчиновић.

ЈЕДАН ЗАСЛУЖАН ЈУВИЛЕЈ.

Двадесетпогодишњица г-ђе Харитоновић члана београдске Драме

У суботу, 9 маја прославила је гђа Харитоновић двадесетпогодишњицу свог глумачког рада и двадесетпогодишњицу као члан Београдског Народ. Позоришта. За овај јубилеј чланови београдског позоришта спремили су познати комад од Емерија и Кормона „Две сиротице“, у коме је слављеница играла главну улогу Лујзе. Остале улоге играли су најбољи чланови београдске Драме, а у представи је учествовала цела драмска трупа. Редитељ комада био је г. Растић.

Гђа Харитоновић ступила је први пут на позорницу 1898. год. на Цвети у Цветићевом комаду „Цвети“ приликом прославе шесетгодишњице Кр. Гарде. На позорницу ју је извео чича Илија.

До краја те сезоне остало је у београдском позоришту, а идуће сезоне отишла је у Нишко Позориште, које је водио пок. А. Милојевић. Тамо је остало скоро шест година, и играла леп репертоар.

1903. године, октобра месеца гостовало је Нишко Позориште у Београду, и она је том приликом играла главну улогу у „Драгани“ и Зорку у „Обичном Човеку“.

1904. год. београдско Народ. Позориште позвало ју је да гостује и она је играла Миши у „Чергашком животу“ и главну улогу у „Мишу“. Успех тих двеју улога донео јој је ангажман за београдско позориште, на који она тада није ни мислила.

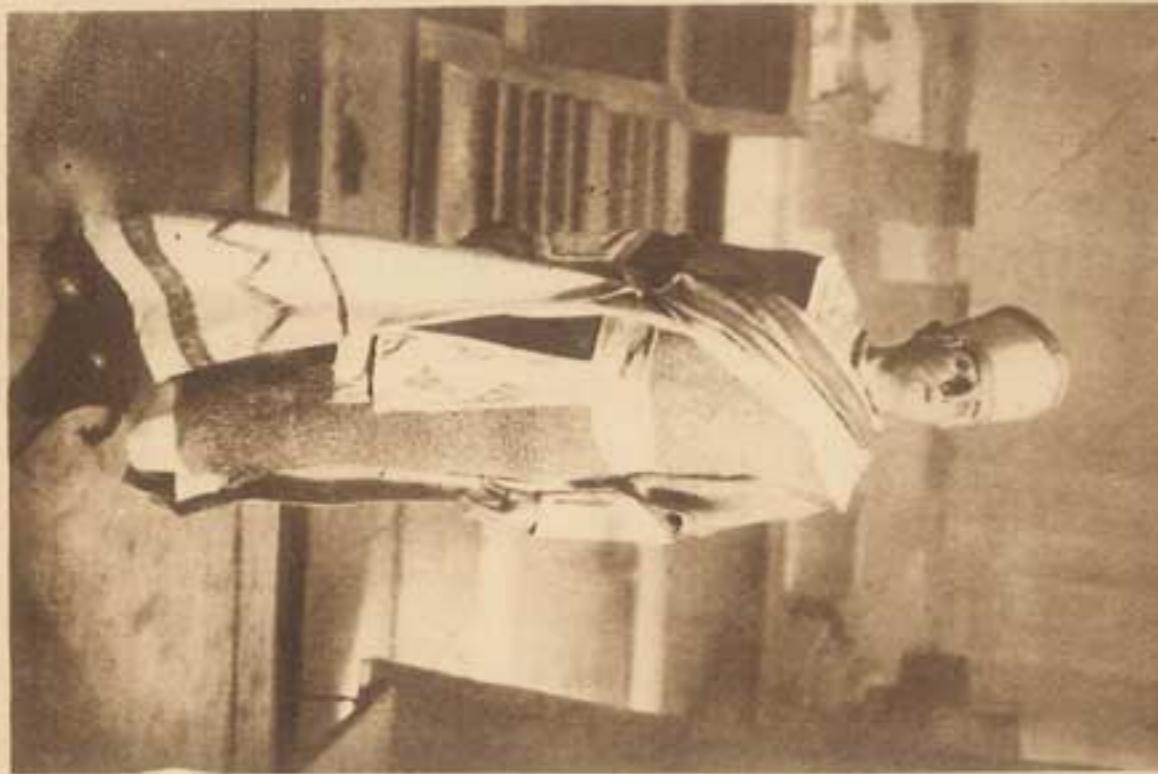
Од то доба гђа Харитоновић је непрекидно у београдском Народ. Позоришту, где заступа видно место у драмској трупи. Њен репертоар, у последње време, више епизодног карактера, врло је велики, тј. ко да има мало комада у којима она не игра. Солидан таленат, вједноћа, добар карактер и скромност главне су особине гђе Харитоновић, које јој дају нарочито симпатично место у трупи београдског Нар. Позоришта.

H.

„Aida“ na beogradskoj pozornici: Radames (Гукасов) i Amneris (Јурењев).

— Shimke: V. Вентић, Beograd —

„Aida“ na beogradskoj pozornici: Radames (Гукасов) и Амонастро (Јурењев).

„Aida“ na beogradskoj pozornici: Kralj (B. Stefanović), Ramfis (Jovanović) i Amneris na prijestolu (Valjani).

„Аида“ на београдској позорници: Краљ (Б. Стефановић), Рамфис (Јовановић) и Анерис на престолу (Ваљани),

— Снимке: Вл. Бончук, Београд —

ГОСТОВАЊА

Београдска опера у Сарајеву

7. маја започело је гостовање Београдске Опere у Сарајеву са представом „Пикова Дама“ од Чайковског.

У Сарајево је тога дана приспело 153 лица, играчког особља, јер је техничко особље приспело дан раније.

На станици је госте дочекао у име сарајевског одбора за дочек, директор гимназије г. Милан Туковић, а у име Сарајлија и љубитеља уметности, др. Периншић.

За све заказане представе улазнице су продате, јер је интересовање огромно.

АКТУЕЛНОСТИ.

Пред успехом г-ђице Бобићеве у «Малој Бираги»

На дан премијере „Мале Бирате“, гра Бобићева је добила из Италије два занимљива и значајна телеграма које треба забележити.

Један је упућен гра Бобићевој од писца „Мале Бираги“ г. Фракаролија, талијанског књижевника: „Не могуће ми је доћи на премијеру, срдачан поздрав мојој београдској Бираги — Фракароли“.

Други је гра Бобићева добила од Дине Гали, талијанске драмске уметнице светског гласа, која је прва креирада Скампола и малу Бираги:

„Срдачан загрљај мојој љупкој сестри Бирагини Бобић — Дини Гали“.

ГОСТОВАЊА.

Гостовање Јосипа Павића, члана Загребачког Казалишта у Београду.

У току ове недеље гостовање у више већих улога познати и уважени члан Загребачког Казалишта г. Јосип Павић, који је прошле године гостовао са великим успехом у „Отелу“.

Скопско Народно Позориште

Ова сезона била је врло интензивна. Дата је маса новитета, и наших и страних. Управа г. Карадића збила учинила је све, да ово позориште, и ако са минималним материјалним средствима, по каквоми представа стане у ред бољих позоришта у нашој земљи.

Од домаћих комада дати су ови први пут: „Пут око света“ од Б. Нушића; „Чвор“ од П. Пециће; „Потера“ од Веселиновића и Н. Станојевића; „Ркаћ“ од П. Пецића; „Дорђолска послла“ од Н. Станојевића и „Немања“ од М. Цветића.

Од страних комада први пут смо видели ове сезоне: „Три сестре“ од Чехова; „У новој кожи“ од Е. Реа; „Пријатељ из Лионе“ од Бернјера и Тибути; „Завичај“ од Судермана; „Скамполо“ од Д. Никодемија; „Какав отац такав син“ од Мера и Девала; „Историјски замак“ од Бисона и де Турине; „Гејша“ од А. Џонсона и „Рука руку мије“ од Х. Бенавенте.

Међу овим новим комадима нарочитог су успеха имали они које је режирао г. Александар Верешчагин, садашњи редитељ Београдског Народног Позоришта (*Пут око света, Три сестре, Гејша, Рука руку мије*). Доброг успеха су и ове сезоне имале неколике репризе из ранијих сезона које је опет он био спремно у своје време. Нарочито последње две његове режије *Гејша* и *Рука руку мије* одушевљено су дочекане од публике и бурно поздрављене.

Треба забележити и гостовање г-ђе Александре Лескове, садашње чланице Новосадског Народног Позоришта која је у Скопљу увек врло радо примљена и која је својим креацијама Каћуше у *Васкрсењу* и Маргарите Готје у *Г-ђи с Камелијама* и ове сезоне постигла одличан успех.

Несрећа је, још увек, што се не довршава нова позоришна зграда у коју се полажу све наде за идућу сезону а на којој се, у пркос систему напорима и заузимањима управниковим, још ништа не ради, јер Министарство Грађевина још није послало архитекта.

Стара зграда, боље рећи шупа, је неупотребљива и нова сезона се не може почети у њој. Позориште ће морати остати затворено све до довршења нове зграде, а кад ће то бити сам Бог зна. Стаништво је јавно огорчено што се Скопљу, о коме се иначе много декламује, не даје та најважнија и најкориснија установа.

Велика је штета и злочин пуштати да овако велики напори управе и чланова пропадају у једној страћари која не може да даде никакав оквир и најлепшим творевинама које се у њој производе.

Узалуд имамо одличан репертоар, узалуд су нам дивне режије, узалуд добра игра глумаца, кад је зграда једна обична штала, кад песме о Јужној Србији остају само на хартији.

ПРОВИНЦИЈА

Сарајевско позориште у Ужици

Од 3. маја гостује сарајевско Народно Позориште у Ужицу, а остаће док тад Београдска Опера буде била у Сарајеву.

Сарајевско позориште дало је у Губићевој Арени прву своју представу 3. маја, вече актовки босанских писаца: „Он“ и „Адем-бег“ од Светозара Торовића, „Хасанагиницу“ од Алексе Шантића.

"Aida" na beogradskoj pozornici: II slika. U hramu boga Pta. Dekor od g. Zagorodnjaka, kostimi od g. Žedrićkog. Redatelj g. Pavlović.

'Аида' на београдској позорници: Џ. сплика. У храму бога Пта. Декор од г. Загородњука, костими од г. Жедринског. Редитељ г. Павловски. чић, Београд —

Чеховљев „Ујка Вања“ на београдској позорници, у режији г. Масалитинова, члана Нудоžestvenog Театра: група изадјаца са г. Масалитином у средини.

Друго вече, у недељу, игран је Нушићев „Народни посланик“. Треће је било „Скамполо“ од Никодемија.

Позориште је врло добро примљено, и Ужичани се свим силама брину да сарајевске госте задовоље. Трупу води драматург сарајевског позоришта, г. Боривоје Јефтић. Последњим представама, после завршеног гостовања београдске Опere у Сарајеву, присуствовање и управник, г. Бранислав Нушић.

Осечко Народно Позориште

»Биједна Мара« у Осеку

У среду, 29 априла давала се, у осечком Народном Позоришту премијера Бартуловићеве »Биједне Маре« са величким успехом. Ова романтична драма давала се већ у Сплиту прошле сезоне са толиким успехом да је ишла 17. пута, а у Осеку је имала на премијери такође један одличан пријем. Осечки »Хрватски Лист« пише под насловом »Једна успела премијера«: »Драма је живо обрађена и радња се природно развија. Делује снажно и може пристајати у сваки наш крај, ма да се догађа у Сплиту. Први је чин пун живота, док је трећи ипак најбољи, дирљив и значи врхунац. Четврти је снажан и природан, ма да санен и романтички. Ствар је добра и остаће на репертоару. — »Die Drau« пише: »г. Нико Бартуловић је потпуно успео да приђе и најширим масама са својом драмом, пуном љубави, заноса. Он је потпуно заслужио живо одобравање које је попратило његову премијеру, а заносни пријем што јој је публика приредила утешљива је појава и значи да да и данас један прави домаћи песник може да дође до потпуног успеха. Играло се одлично. Особито гг. Миловановић, Трбуховић, Билуш, Стојковић и Веселиновић, те г-ђе, Петровић, Барловић, Гавриловић, Јовановић, Ракарић и Бранковић. Бартуловићева драма доживела је велики испек, уз живо одобравање и распродану кућу.«

Бишољско Градско Позориште

»У Долини«

Ова чувена Далберова опера — дата је прошле недеље у Бит. Позоришту као драма. Ми ако немамо Опере, бар имамо прилике да гледамо најбоље ствари као драме, као и пр. „Кармен“, „Тоска“ и др. за садање прилике и то је доста.

Комад је успео у свом сукобу страсти и заноса, у решавању проблема чистих и високих душа, и оног мистичног, чудног у њима. Пре свега, чудно расположење Себастија-

ново. Он је мистичар и као такав и умире. Његова чудна страст са Мартом, интриге против Манелика, доказали су његовог темперамента, пуног страсти и фанатизма. На супрот њему, Марта је чедна, невина, која не познаје разлику између страсти и верне оданости. Она је играчка његових захтева. Налазећи се у неприлици — због женидбе са Маријом — одлучи да је уда за свог пастира Манелика, који живи тамо горе на врховима Пиринеја, у самоћи и природи.

Угледавши Марту, Манелик је мислио да у својој машти види визију своје Мадоне. Али Марта није волела њега и од тога часа у њој је расла тајна мржња за Себастијана, којег она још није разумела. У првој брачној ноћи, она га одбија, и отворено му каже да га мрзи и презире. Ова и не слути да га је господар прегарно са женом коју љуби и — да је те ноћи чекао у њен-ј соби.

Полако је Марта упознала невиност овог спромашног младића, коју је он некада сматрао за Мадону. Али Себастијан — тај зао дух — силом хоће да задрижи Марту у својој власти. Она га сад презире, јер је упознала нешто више, нешто сиљније, надмоћну силу чисте Манеликове љубави, оне љубави, која долази с неба и јача је од животињске пожуде....

Међутим је дошло до страшнога обрачуна између Марте и мужа, јер није хтела да призна да га воли. Његова задња чежња вуче га горе у бргове, к небу, међу провалије — у самоћу. Долази Себастијан, који гори од чежње за њом. Она се брави и дозива у помоћ. И — за чудо долази Манелик, спречава Мартино понижење и, као сведок њеног огорченог боја за невиност жене, дознаје да она није никада била крива. Натчовечанском снагом задави преплашенога Себастијана, док није крвник као каква врећа пао на земљу.

Загрливши Марту води је из долине, некада осрамоћену, сада крвљу оправу тамо, где се небо и земља сједињују у једну песму усамљене љубави...

Ансамбл је дао свео оно што је могао. Г. Живановић у улози Себастијана водио је својом игром чудно расположење мистике и фанатизма својом маркантом појавом и увек прошиљеним гестовима дао је много живота том лицу.

На другом месту долази Г-џа Деса Марковић, као гост у улози Нуре. Њена интерпретација била је глумачки изражена у најситнијим детаљима, а у осећајним кантиленама дала је прави израз. Г-ђа Харитоновић у улози Марте пресечна. Режија г. Р. Динуловића била је дисcretна и добра. Јеф.

Nina Bruhovec, članica baleta zagrebačkog Kazališta.

— Atelier Tonka, Zagreb —

Нина Бруховецкаја, чланица балета загребачког Казалишта.

Krešimir Baranović, dirigent zagrebačke opere, ponovo je uvježbao Gounodova „Fausta“ s velikim uspjehom.

Крешимир Бараповић, диридент загребачке опере, наново је увежбао Гуновљева „Фауста“ с великим успехом.

— Atelier Tonka, Zagreb —

Профили из прошлости

Алекса Бачвански

Један од највећих глумаца кога је наш народ имао несумњиво је Алекса Бачвански. Његов главни рад и највећи успеси били су на нашој београдској позорници. Па ипак, и ако је од његове смрти прошло тек 40 година, врло је мало података сачувано о њему. Зато, да би испунили ту празнину, покушајмо да што детаљније оцртамо његов портрет.

Алекса Бачвански родио се у Темишвару 1832 године. Отац му је онда био чиновник у државној солари; доцније га поеместе у Земун, најзад у Митровицу. За то време се рођао је Алекса у тим варошима основну школу у Срем Карловцима 1844 год. почeo учiti гимназију.

У то време учре му отац, те му се мајка пресели у Сегедин, где Алекса продужи пети разред и заврши гимназију.

Већ овај факат да је Алекса имао ондашњу целу гимназију, говори нам о његовој не само природној интелигенцији, већ за оно време доста ретком и значајном образовању.

Тако га је затекла мађарска буна 1848 год. Овај догађај развија у њему патриотски догађај, али у исто време буди се у њему и љубав према позоришту. И раније још од првог детињства он је волео позориште и играо на школским свечаностима, али у то време, у њему, младићу од 16 година, појављује се велика љубав за глумом која га више не оставља до смрти.

Исте 1848 године, Бачвански саставља ѡачку позоришну трупу, и она даје представе у кући некога Колба, имућног Сегединца.

Године 1850 Бачвански добија државну службу као чиновник у Пешти, затим у Кечкемету. Али он убрзо напушта службou и ступа у прву на коју наилази, неку мађарску позоришну трупу. А и да је тражио српску трупу не би је нашао, јер у то време у тим крајевима није било ни једне. Са мађарском трупом пропутовао је Арад, Сегед, Каашаву и друга места. Најзад се враћа понова у Пешту. Ту га излази његов земљак, и данас уважени сликар г. Стева Тодоровић, који га доводи у Београд.

Тако Бачвански долazi у Београд у почетку фебруара 1869. Позоришни Одбор даје му 500 талира (онда 2526 динара) годишње плате, а за редитељство и глумачку школу 200 талира. Доцније, кад је достигао кулминацију своје уметности, плати му је наносила годишње (са свима додацима) разно 1000 талира (6052 динара).

Детаљне податке о његовој игри данас више немамо. У томе и јесте трагедија глумачке уметности, што она са уметником заједно одлази у гроб. Неколико великих венаца, блеставих или временом избледелих успомена, нешто врло мало, срчном, написаних критика: то је све што нам је остало о глуми једног Алексе Бачванског.

Па ипак из тих остатака покушајемо да изведемо закључак. Знамо, из сачуваних позоришних плаката, који је Бачвански био репертоар: Шајлок, Лудвик XI, Жак (у Париском Ритеру), Ђурђе Бранковић, Тома (у Чича Томиној Колиби) и другим. Као што већ видимо сеалистично-карактеран репертоар. На питање како је он играо одговорићемо по једном драгоценом податку који нам је остао у реферату о ондашњој глумачкој школи (о њој ћемо другом приликом детаљније говорити) у којој је Алекса Бачвански био главни учитељ, да се Бачвански увек држао природног, незатегнутог и неукоченог представљања по правилма чисте естетике и психологије.

У доба када је цветала празна реторика и натегнуто декламовање, крути покрети и извештачен глас, није чудо што је Бачвански могао занети ондашњу позоришну публику која и ако није била Бог зна како верзирана у уметности на даскама а оно била је бар осетљива и отворене душе за све што је истинито лепо. Није чудо, понављамо, јер права уметност, и ако су тада, па и до скора владали погрешни појмови о њој, никада није долазила сувише рано ни сувише доцкан.

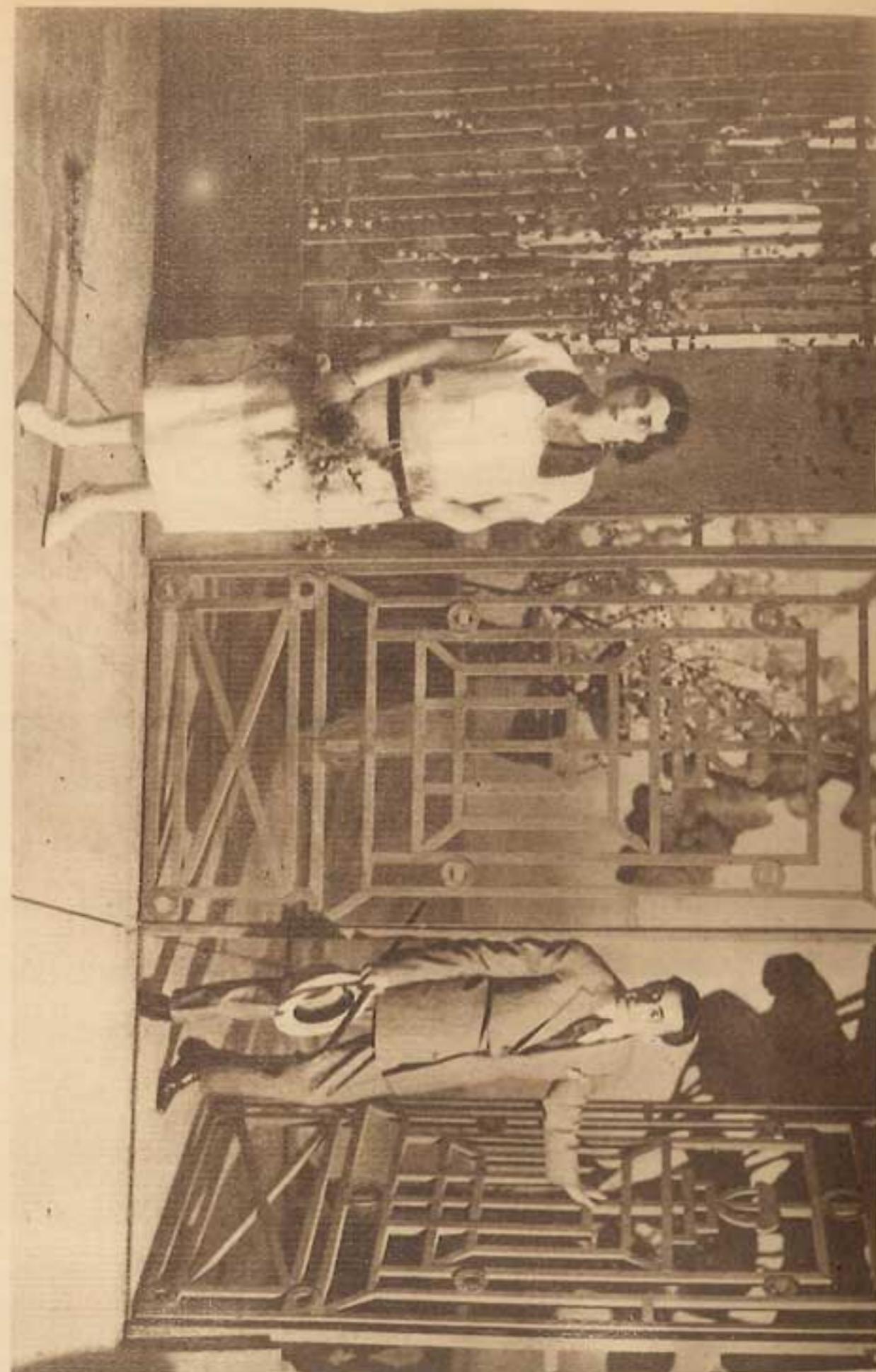
О његовој игри имамо писан документ код Малестића, који Бачванског пореди са онда гласовитим глумцем Ернестом Роси. Говорећи о начину на који Роси умире као Отело, Малестић вели: „Ова улога и нехотице опомиње ме на некадање уживање у нашем позоришту, кад смо гледали Бачванског у „Париској сиротињи“, како као Плантрез донда на нашој позорници у невиђеној борби умире“.

Како је публика дочекивала Бачванског имамо доказа на самим листама: кад год је он играо његово име истицало се масним словима а да ће се у извесној узлови појавити објављивано је на више дана раније.

По некој само онда разумљивој логици Бачвански је играо врло ретко. Било је сезона у којима се он није појављивао више од три четири пута. Разлог његовом уздржавању од излаза на позорницу, највише је у његовој заузетости око режије. Могуће да у то време сем Мандровића, Цветића и њега, није ни било више интелигентних глумаца. Али режијски посао, ма колико да је потребан и захвалан, није за великог и правог глумца. И у место да игра, када већ увек био ненадмашан и високо над свима осталима, он се ка редитељ бринуо о рђавим глумцима, декору и гардероби.

Могуће да у тој великој заузетости и премарању око спреме нових комада и лежи узрок катастрофи несрћног Алексе Бачванског — његовом слепилу! Прво је изгубио једно око. И 23. јануара 1875 године Бачвански је одјуро у Беч да се лечи. Али спаса није било, он је убрзо остао слеп.

Није потребно напомињати у каквој се ситуацији нашло по његовом одласку београдско позориште у коме је он био све, и глумац и редитељ и шеф драмског особља..

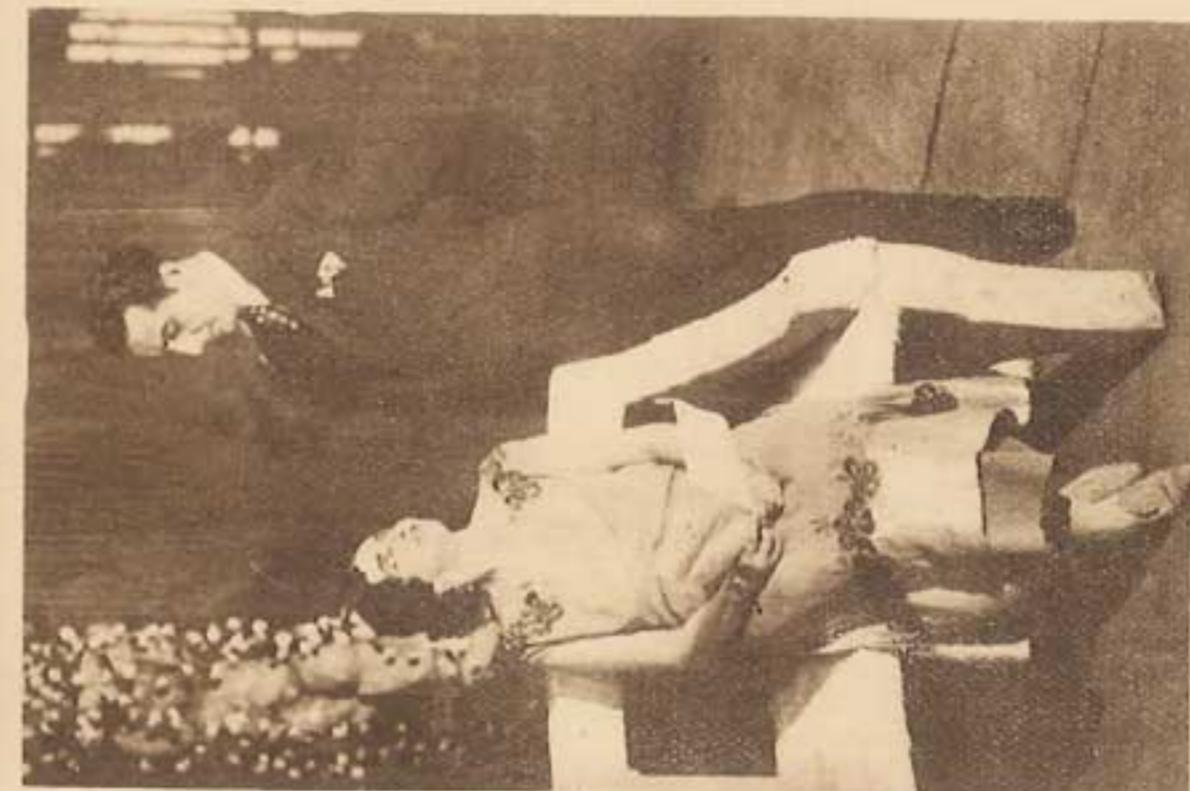
Nikodemijeva komedija „Jutro, dan i noć“ na beogradskoj pozornici: Ana (D. Dugalić) i Mario (Dragutinović) u I činu.

— Снимо: Вл. Бакчић, Београд —

Никодемијева комедија „Јутро, дан и ноћ“ на београдској по-
зорници: Ана (Д. Дугалић) и Марио (Драгутиновић) у I чину.

„Јутро, дан и ноћ“ на београдској позорници: Ана: (Д. Дугалић)
и Марио (Драгутиновић) у III чину. (Тоалете из радње „Бан-
шевића). — Божана Беговић гостovala је на београдској по-
зорници са успехом у улози Анђелије („Смрт Мајке Југовића“
од М. Војновића).

„Јутро, ден и ноћ“ на београдској позорници: Ана (D. Dugalić) i
Mario (Dragutinović) u II činu. (Kostimi iz ateliera Dj. Janeševića).
— Božana Begović gostovala je na bеogradskoj pozornici sa uspje-
hom u ulози Andđelije („Smrt Majke Jugovica“ od M. Vojnovića).

До јесени 1880 године Бачвански живи у Бечу у дубокој сиротињи, потпуно заборављен. Вечито иста историја свију уметника! По одласку из Београда 1876 њега издржава његова жена, која пева по позориштима. Али и она убрзо губи глас.

У најгоре и најтеже време по слепог Бачванског долазе у Беч Матеја Бан и г. Стева Тодоровић и доводе га понова у Београд. У њиховим домовима он добије стан, храну и сваку негу, а код управе позоришта израде му да он игра два пута месечно. Од сваке представе добијао је по 6 дуката цесарских (72 динара).

Има још и данас доста живих очевидаца који су гледали слепог Бачванског када је 9 јануара 1881 први пут изашао на позорницу, после петогодишњег осуства, у улози Лудовика XI. Јединствен случај у историји позоришта! Слепац који игра једну улогу од најтежих. Пред дупке пуном кућом која му је целе представе аплаудирала, и изазивала га после сваког чина и слала му венце. Бачвански је добио уверење да га публика још није заборавила, и сatisфакцију за петогодишње гладовање. И данас има још очевидаца који су видели сузе изгладнелог, оistarelog и слепог Бачванског који да је био странац био би познат и ван граница своје земље, и несумњиво одавно богатац.

Убрзо, телесно исцрпљен и ако поткрепљен вером да уметник ипак има мало среће, Алекса Бачвански је умро 28 марта исте 1881 године. Управа позоришта извела је о свом трошку његов погреб. Пред позориштем говорио је Дескашев, глумац и певач, а на гробу Гига Гершић, професор ондашње Велике Школе.

Н. Т.

Како глумци живе

До сада смо у више махова износили на овом месту како су живели у прошлости наши стари глумци. И у колико су наши уметници живели тешко, у толико су уметници других народа, на пример Французи, и ако много раније но наши, живели лепо и били више поштовани.

Позната је тако анегдота о Мондорију, чувеном трагичару у седамнаестом веку, који и ако сиромах, — повуче се у своју старост с позорнице, осећајући да ће га ако се само још који пут јаче узбуди, ударити капља. Али кардинал Ришельје, који га је волео од увек као глумца, замоли га једном да на некој свечаности у његовом дворцу, игра са својом трупом. И он пристане. Али у другом чину удари га капља и одузме целу једну страну тела.

Осећајући се кривцем за Мондоријеву несрећу, кардинал Ришельје подари му две хиљаде ливара. Остали сењери који су присуствовали овој представи имитовали су кардинала, и скупе му око дванаест хиљада ливара. Тако је Мондори могао безбрежно, и ако скромно, провести своју старост.

Монфлери, чувени глумац и писац трагедије, чувен још и стога што је у сред представе најурен с позорнице, — добио је само за

сред представе најурен с позорнице, — добио је само за посвету не-посвету неке своје трагедије једном принцу, две хиљаде ливара годишње пензије (шест хиљада данашњих).

Интересантна је посвета и егове комедије „Школа љубоморних“ у којој се си обраћа превареним мужевима: „Сигуран сам да ако сви ви који сте варани од својих жена, купите само по један премерак од ове моје књиге, мој ће издавач постати богат човек.“

За Флоридора, једног другог врло доброг глумца, казао је Ла Лобијер, критичар тога времена: „Кад га гледам да игра, увек ми пада мисао где ли је он то био краљ, јер краљеве игра као да је био владар целога живота.“ За њега је сам Луј Четрнаести казао: „Флоридор уме да захвали на неку моју доброту са толико граније, да сам просто приморан да је удвојим.“ Кад су Флоридору једном морали доделити неку несприматичну улогу, сам је директор позоришта морао пред почетак представе изаћи пред публику и извинити се што је то учишио, јер није било другог глумца за ту улогу, толико је Флоридор био омиљен код публике.

Тужна је анекдота, која се прича о Баарону. Једном кад је играч „Сид“, његов супарник на сцени случајно испусти мач и врх му забоде у ногу. Баарон није водио довољно рачуна о рани, и она се толико позледи да су лекари хтели да му ампутирају ногу. Али он то не дате говорећи: „Без ноге не бих могао бити више глумац, а без глума не могу живети!“ И после три дана умро је у највећим мукама.

Његов син, који се исто тако звао, Баарон, постао је доцније Мелијеров ђак и члан његове трупе. Био је врло интелигентан и нарочито окретан за сцену.

Једном му се у „Грофу Есе“-у, трагедији која је дуго времена играна са успехом, дододи малер да му се баш за време једног другог монолога одвеже подвезница, знак племићког реда. Не збунивши се чиј мало он се сагне и намести подвезницу, и ако је том приликом морао окренути леђа краљу и краљици, који су били у публици. Тај гест, ма колико да је био слободан и према ондашњим приликама дрзак и опасан да се краљ не увреди, прошао је без последица, јер је управник позоришта гонио све глумце који су ту улогу играли, да на истом месту у монологу окрену леђа публици и намештају подвезницу као да то треба тако да буде. И тај је гест и допуније остао у традицији.

Чувена глумица тога времена Шанмерле није била много културна и ако доста интелигентна. Једном у разговору са Расином, запита га где је нашао сије за „Аталију?“

— У „Старом Завету“! рече јој он.

— Болje да сте га узели из Новог Завета. Знате, то би било више у моди, примети на то она.

Pred zagrebačko gostovanje hudožstvenika: 1. N. O. Masalitinov kao Satin „Na dnu“; — 2. V. S. Vasiljev kao Aljoša „Na dnu“.

Пред загребачко гостовање художественика: 1. Н. О. Масалитинов као Сатин „На дну“; — 2. В. С. Васиљев као Аљоша „На дну“.

Pred gostovanjem hudožstvenika u Zagreb: 1. P. A. Pavlov kao Fjodor Karamazov; — 2. P. F. Sharov kao Smerdjakov u „Bratja Karamazović“.

Pred gostovanjem hudožstvenika u Zagreb: 1. P. A. Pavlov kao Fjodor Karamazov; — 2. P. F. Sharov kao Smerdjakov u „Bratja Karamazović“.

Далеку Исток и йозорашће

Земља без глумица

Познато је да Кинези страсно воле позориште. Па ипак постанак позоришта у Кини није у сразмери са њеном великом старошћу, јер је позориште у њој основано тек у седмом веку по Христу. Позоришна уметност дошла је у Кини од народа који су живели западно од Кине.

У то је време владао цар Тинг-Минг-Хуанг. Историја слика овог императора као необично склона здовољствима и уживању, те није чудо што је овој забави, позоришту, посветио особиту пажњу, стварајући се и сам колико је то могуће, да га распростире по Кини и да га учини приступачним за свакога.

И ако је, као што видимо, некада обраћана подједнака пажња и на мушкие и женске за спрему на позорници, ипак већ одавно нема више глумица у Кини. Последњих година тек чињени су покушаји да се на позорницу поново доведе женски елемент, али напори нису довели до резултата, с тога што постоји један царски закон из претпрошлога столећа, који забрањује женама игра на позорници. Тако од пре неке године, тај је закон оборен и сада се већ образовао приличан кадар кинеских глумица.

Позод овој забрани романтичне је природе: Међу ученицама императорске глумачке школе, почетком осамнаестог века, била је једна таква лепотица, да се тадањи цар Јунг-Чинг безумно заљубио у њу, узео је за жену и начинио је царицом. Године 1736, кинески престо наследи син Јунг-Чинга и бивше глумице Кијен-Лунг, чије је шесетогодишње царовање било једно од најмудријих и најправеднијих владавина у кинеској историји. И прве године владавише младога цара, побуди га царица-мати, да изда закон којим се забрањује женама ступање на позорницу. Стара царица-мати учинила је ово вальда зато, да се не би неким чудом и њен син оженио неком девојком из глумачке школе.

Млади цар испунио је жељу своје мајке, и законом од 1736 године, забрањено је у Кини да жене представљају на позорници. Од то доба женске улоге играју мушкарци, разуме се у женском оделу.

Uspomena na „Slovensko gledališće“ u Trstu

(Uz нашу sliku.)

Наš neprežaljeni Trst имао је прије svjetskог рата са околицом — осим осталих народности — circa 80.000 Slovenaca, те је био по овој бројки smatran највећим паће и главним slovenačким градом. Као и сваки приморски елеменат, био је и слов. дио Trsta национално свијестан и напредан. Strančarstvo му је било туђе, те је гледао свој

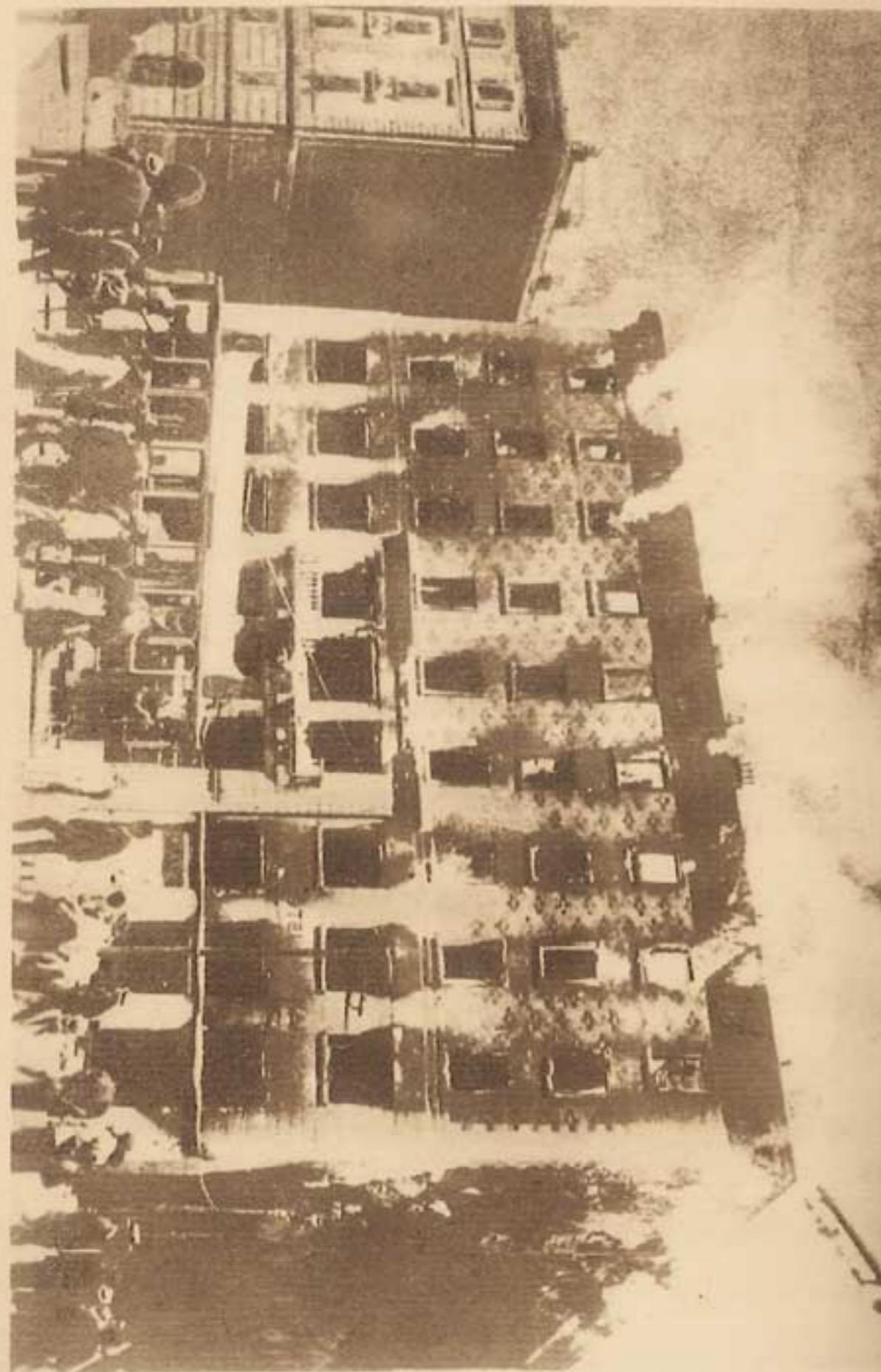
spas jedino у раду, у својој култури. Stoga је osnovao već prije mnogo, mnogo godina у свим predgradjima Trsta своје kulturne tvrdjnice, — Sv. Ivan, Sv. Jakob, Rojan, Barkovlje i dr., — male pozornice, где су marljivi, oduševljeni diletanti sa pozorišnim komadima požrtvovno budili slovenstvo. Rad ovog velikog pojasa tih malih kulturnih tvrdjavica, sa којима је bio opasan strogi centar Trsta, bio је tako intenzivan, да је помalo zainteresirao sve slov. krugove, udružio ih у svojim pozorišnim dvoranama у jednu demokratsku, nacionalnu svijesnu cjelinu — sve bez razlike — radništvo, inteligenciju i seljaštvo. Rezultat rada ovih malih pozornica bio је tako silan, да се uskoro osjetila živa потреба, да се i u strogom centru Trsta podigne slov. pozornica. Osnovao se komitet za izgradnju novog, stalnog teatra, који је kroz više godina neuromno medju tršćanskim slavenstvom sabirao dobrovoljno „kamenje“ — darove — sa паролом: „Zrno do zrna — pogača, — kamen do kamna — palača!“ Probudjeni i agilni Slovenci shvatili су i razumjeli ovu паролу — i doskora stajao је novi slov. teatar u strogom centru Trsta, kao matica осталим малим tršć. pozornicama.

Otvorenje tog novog teatra је било у jeseni 1904. god., sa слов. pučkom igrom Fr. Govékara: „Rokovnjaci“. — Od onda је kroz пуних 16 godina postepeno i aktivno napredovao i razvijao се. Postao је pravi kulturni centar sviju primorskih Slovenaca, а naravno i sviju tršćanskih Slavena uopće. Nova pozorišna zgrada nosila је официјелни naslov „Narodni dom u Trstu“. U sredini ogromne ове zgrade bila је krasno opremljena pozorišna dvorana sa doduše nešto manjom pozornicom, што је била velika pogreška graditelja, no zato ljestvim auditorijem, који је имао стакленi luksurijski plafon и који се састојао из prostarnog partera, nekoliko loža, udobnog balkona oko dvorane i golemog stajališta у parteru. У свему је dvorana код rasprodane kuće могла примиti oko 1200 gledalaca. Pozornica iako доista primitivna била је prilično opremljena mnoštvom kulisa te је под ravnom imala i uređeno mjesto за orkestar. — Predstave је водило sa mnogo razuma i energije „Dramatično društvo“, које је имало одmah kraj pozornice своје društvene prostorije sa vlastitim arhivom и vlastitim teaterskom garderobom. Do sezone 1912/1913 даване су биле u glavnome само drame, šale i pučke igre sa pjevanjem. За сезону 1912/1913 је pak била osnovana i stalna mala opera (i opereta), која је uspješno pored drame napredovala sve do кобне године 1914., која је preko ноći srušila и prekinula заносни и поletni rad tog mlađeg teatra. — U prvo vrijeme имали су velikih zasluga за njegov razvoj mnogi odlični i talentovani diletanti-glumici и просветни radnici. Dužnost nam је spomenuti zaslužna imena дама: Štularjeva, Ponikvarjeva, Grmekova, Odinalova, — te господе: Grebešić, Štoka Jakov, Sila, Prunk, Štular, Rainer-Hlača — и još mnogi, mnogi, који су од свега почетка са svojim besplatnim sudjelovanjem i velikom iskrenom ljubavlju за stvar, visoko dignuli moralni nivo svog mlađog teatra. Oko 1908. године поčelo се са stalno angažovanim umjetničkim osobljem. Poznata slov. umjetnica Gusti Danilova (сада глумица u Americi) и pokojni prvak ljublj. drame, redatelj Ante Verov-

Siřensko gledalište: „Narodni dom“ u Trstu (uz naš članak).

— Atelier Tonka, Zagreb —

Словенско гледалиште: „Народни дом“ у Трсту (унаш чланак).

Odlični aprilski program u beogradskom kabetetu „Kasina“ (Teraziye): najuspjelija tačka ove sezone „Schimay-Harmoni Four“.

Одлични априлски програм у београдском варијетеу „Касина“ (Теразије): најуспељија тачка овр сезоне „Schimay-Harmoni Four“.

šek pohitali su kao prvi iz Ljubljane u Trst te preuzeли artističko vodstvo. Za njihovog djelovanja treba istaknuti prve izvedbe Vojnovičevih drama u Trstu: „Smrt majke Jugovića“ i „Ekvinokcijo“. — Poslije njih preuzeo je art. vodstvo pokojni hrvatski glumac i redatelj, Leon Dragutinović, bivši mnogogodišnji član ljublj. drame. Njegovom inicijativom bila je uvedena 1912. g. i opera (i opereta) u kojoj je započeo svoju karijeru uvaženi naš zagrebački operni pjevač, baritonista, Robert Primožić, tršćanski Slovenac. Dirigent opere bio je mladi, veoma talentovani muzičar Mirko Polić, Tršćanin, kasnije ravnatelj osječke opere, lani dirigent zagrebačke, a sada beogradske opere. Pod njegovim ravnjanjem davao se prvi puta u Trstu Zajčev: „Nikola Šubić Zrinjski“, sa R. Primožićem u naslovnoj partiiji i slijedeća muz. djela: Parma: „Ksenija“, Smetana: „Prodana nevјesta“, Weber: „Strijelac viljenjak“ i čitavi niz opereta. U operi, odnosno opereti djelovali su: Soprana Rezika Thalerjeva Slovenka, sada operna pjevačica u Ljubljani, tenorista Ljubiša Iličić, Srbin, koji je sada stekao osobito priznanje u Njemačkoj kao najotmenniji operetni tenor, Slovensec Emil Rumpelj (bas), zagrebačka koloraturna pjevačica Gita Fritz, sada u Osijeku, tršćanska Slovenka Štefanija Lepuša - Polić, operetna i operna pjevačica, kasnije operetna diva u Osijeku, sada član beogradske opere, slov. komičar Josip Gradiš, kasnije član ljublj. i osječke drame, tršćanski tenorista Ljudevit Švagelj i drugi. U drami započeo je onda svoju karijeru sadašnji vodja maribor. drame, redatelj Valo Bratina, a sa uspjehom je djelovala kraj svoga supruga i hrvatska glumica Štefanija Dragutinovićeva, mnogogodišnji član ljubljanske, kasnije mariborske pa i splitske drame. — Dramatično društvo priredjivalo je i razna gostovanja. Tako je g. 1908. gostovala u Trstu zagrebačka drama pod vodstvom pokojnoga Andrije Fijana sa nekoliko predstava. Medju njima i Hamlet. — Pa i ljubljanska drama je više puta gostovala u Trstu, najprije pod vodstvom Ante Danila, poslije pod vodstvom Hinka Nučića, a najposlije pod vodstvom Milana Skrbinšeka. Aranžirana su bila i mnoga gostovanja pojedinih slov. dram. umjetnika kao: Ignat Boršnik, Hinko Nučić, Ante Verovšek, Gusti Danilova, Ante Danilo i t. d. — Pozorišna dvorana služila je i svečanostima, plesovima, pa i koncertima raznih svjetskih muzičara i pjevača i dr. Veliki su bili dani, kad je ponovno koncertirala sa svojim ogromnim zborom „Glasbena Matica iz Ljubljane“ pod vodstvom prof. M. Hubbada. To bi bio prikaz prve slavne epohe novog slov. teatra u Trstu.

Svjetski rat srušio je mnoge naše nacionalne tekovine, pa je pored ljubljanskog teatra, koji je stajao zatvoren pune četiri godine, skoro propao i tršćanski. Tu i tamo po koja predstava, — sumornost oprez, — dok nije poslije sloma u sezoni 1918/1919 preuzeo umjetničko vodstvo drame — opera je bila pokopana — poznati slov. glumac, Milan Skrbinšek, sada redatelj ljublj. drame. I evo, opet su uskršli novi talenti, tršćanski Slovenci: Rado Pregar, sada član i redatelj drame u Splitu, Ida Kavčić — Pregarčeva, sada član drame u Splitu, redatelj Emil Kralj, sada član drame u Ljubljani, (preuzeo je god. 1919. vodstvo tršćanske drame), Adolf Pfeifer, sada organiza-

tor i redatelj Slov. teatra u Celju, Slavica Mezgečeva, izvrsna sopranistica i glumica, kasnije operna i operetna pjevačica maribor. teatra i konačna — Mario Simenc, goriški Slovenac, — odlični tenorista i glumac, kasnije operni pjevač u Mariboru, Ljubljani, a sada u Zagrebu, — naš Lohengrin. U toj drugoj i poslednjoj — iako skromnoj — epohi novog tršćanskog teatra, treba zabilježiti veliki moralni uspjeh izvedbe skoro čitavog ciklusa Cankarovih drama. I baš kad su ovi mladi svećenici slov. Thalije snovali nacrte o novom razmahu, o budućoj tršćanskoj slov. operi, kad su se vraćali iz Zagreba sa II. kongresa glumaca SHS, koji je onda nadasve sjačno uspio, zadojeni novim idealima i idejama — morali su gledati vlastitim, okrvavljenim i suznim očima, kako im talijanski „kulturnosci“ polijevaju benzинom i pale njihov Thalijin hram...

Poslije podne u pet sati, 13. jula 1920. godine izgorjela je ponosna i kolosalna zgrada Narodnog doma u Trstu — kao što pokazuje tužna ova naša slika.

Izgorjelo je domalo sve: i pozornica, i auditorij — sve — sve. U toj golemoj zgradi bile su osim teatra i skoro sve ostale prosvjetne slov. institucije: „Sokol“ sa lijepo opremljenom gombonom, slov. pjev. društvo „Kolo“, „Glazbena Matica“, sa svom glazbenom školom, koja je imala preko 200 dјaka, (Glazbena Matica je stalno priredjivala i svoje koncerne), privatna „Trgovačka škola“, „Delavsko podporno društvo“, „Slavenska čitaonica“, koja je bila stječište sviju Slavena bez razlike, jedina čitaonica ove vrste na našem jugu, i „Knjižnica“. Osim kulturnih i humanitarnih društava imali su i privredni krugovi tu svoje velike prostorije kao: „Tržaška poslojilnica in hranilnica“ (vlasnik Narodnog doma), uredništvo i uprava dnevnika „Edinost“, prostorije i tiskara političkog društva „Edinost“ dalje „Hotel Balkan“ sa liftom i 90 udobnih i lijepo opremljenih soba za strance, kavana, restauracija, kuglana, vlastita elektrana i drugo — a sve to je postalo žrtvom bezdušnih ljudi, da osvete komandanta bojnog broda, koji je bio slučajno ubijen u Splitu, kad su njegovi mornari pogrdili naš barjak, kad su za svoje izazove i provokacije dobili samo zaslženu platu. — Plakali su glumci za svojim hramom, plakao je čitavi slovenski Trst za svojom prosvjetnom tvrdjavom, te gledao beznadno, sa mčitvom i kletvom na usnama, duboko potresen, kako je guta i proždire divlja vatra, kakove Trst nije vidio... a nitko nije smio da gasi, karabinjeri nisu puštali nikoga blizu.. a u isto vrijeme je na Piazza grande poslanik Giunta huškao javno podijalu masu, da treba spaliti: „Il nido degli schiavi“ — (gnijezdo robova) —. A kad je saznao, da je teater sav u plamenu, kliknuo je radošno: „To je moje prvo političko djelo!“ — Tako je pala centralna slov. kulturna tvrdjava — a za njom popalili su još i njezin pojast — ostale manje — sve — osim jedne..

„Slovenskog gledališča“ u Trstu više nema — pače i ruševinu njegovu morao je vlasnik sada prodati za bagatelu Talijanima — ali njegovi „reprezentanti“ su još danas živi — medju nama — i čekaju bolja vremena....

Hinko Nučić.

Josip Križaj pjeva Mefista u novo
uvježbanom „Faustu“ na zagrebačkoj
operi.

Јосип Крижај певао је Мефиста у ново
увежбаном „Фаусту“ у загребачкој опери.

— Atelier Tonka, Zagreb —

Одговорни уредник Никола Трајковић. Власник „Илустрација“ Београд-Загреб. Годишња
претплата 180 динара; полугодишња 90 динара; тромесечна 45 динара. Претплата се
шаље у Београд, Космајска улица, 22. „Макарије“ А. Д. Земун. — Odgovorni urednik,
Nikola Trajković. Vlasnik „Ilustracija“ Beograd-Zagreb. Godišnja preplata 180. dinara; polu-
godisnja 90 dinara; trimesecna 45 dinara. Preplata se šalje u Zagreb, Narodno Kazalište.
„Makarije“ A. D. Zemun.